

HOOFSTUK 6

INTEGRASIE EN AANBEVELINGS

6.1 INLEIDING

Uit die triangulering van die verskillende bronne waaruit die data bekom is, blyk dit dat die toepassing van verskillende leierskapmodelle in die preadolessente groep 'n komplekse saak is. Verskeie redes bestaan vir die daarstelling van leierskapmodelle in laerskole en pogings word aangewend om die toepassing daarvan te optimaliseer. In 'n poging om die gepastheid van leierskapmodelle in die preadolessente ontwikkelingsfase wetenskaplik te evalueer is die belewenisse van verskillende deelnemers aan die proses verkry en met bronne uit die literatuur geïntegreer.

6.2 PREADOLESENTE ONTWIKKELINGSPERSPEKTIEF

Leierskap in die preadolessente ontwikkelingsfase word beskryf as 'n integrale deel van die kind se sosiale ontwikkeling wat hoofsaaklik as spontane gedrag tussen kinders behoort te manifesteer (Kail & Cavanaugh, 2000; Newman & Newman, 1997; Shaffer, 2000; Sullivan, 1969; Yamaguchi, 2001). Die spontane ontwikkeling van preadolessente maak voorsiening daarvoor dat hulle wel onderskei tussen leiers, volgelinge en onvaardige leiers. Leierskapontwikkeling tydens die preadolessente ontwikkelingsfase is hoofsaaklik gefokus op die simmetriese aspekte van portuurgroepinteraksie en minder op die hiërargiese strukture (Edwards, 1994). Status en kontrole in groepe kan verwerf word deur die vermoë om 'n taak te koördineer, ander groeplede se bydraes te fasiliteer, en die oplossing van konflik in groepe (French & Stright, 1991).

Die aanwesigheid van ontwikkelingsverskille by preadolesente kinders speel 'n baie belangrike rol in die bespreking van die toepaslikheid van leierskapmodelle. Dit word duidelik bevestig deur die resultate en ondersteun deur die literatuur (Berger, 1994; Kaplan, 1998; Newman & Newman, 1997). Uit die resultate blyk dit dat die gegewe ontwikkelingsverskille tussen seuns en dogters, maar beslis ook in die onderlinge homogene geslagsgroepe, komplikasies skep in die wyse waarop leierskapmodelle toegepas word. Resente navorsing dui ook daarop dui dat gebeure met kinders tussen die ouderdomme van 10 en 14 jaar nie alleen hulle sukses gedurende hulle skoolloopbane bepaal nie, maar ook hulle suksesvolheid in hulle latere lewe (Wiles & Bondi, 2001).

Die preadolesente ontwikkelingsfase impliseer dat die groep nie 'n homogene entiteit is nie aangesien geneties bepalende eienskappe asook unieke emosionele, sosiale en intellektuele veranderinge en behoeftes tydens hierdie kritiese periode op 'n individuele wyse manifesteer (Berger, 1994; Hook, et al., 2002; Kail & Cavanaugh, 2000; Newman & Newman, 1997; Stafford, 1982; Wavering, 1995). Uit die resultate blyk dit egter dat die preadolesente groep as gelykwaardige individue gereken word en dat selfs die verskille tussen die twee geslagte nie in aanmerking geneem word nie.

Dit word byna as vanselfsprekend aanvaar dat namate kinders se kognitiewe, sosiale en emosionele vaardighede in sosiale kontekste uitbrei, hulle vermoëns verbeter om die doelwitte van 'n groep te fasiliteer deur leiding en organisering van aktiwiteite, besluite te neem, probleme op te los, konflik te hanteer, ens. – eienskappe wat met leierskapgedrag geassosieer word (Bertges, 2002; George, 2000; French & Stright, 1988, 1991).

Die resultate sal vanuit die perspektief van die liggaamlike, kognitief-morele, emosionele en psigososiale funksionering van die preadolesent bespreek word, waarna die leemtes van die studie bespreek sal word en aanbevelings vir verdere navorsing gemaak sal word.

6.3 LIGGAAMLIKE ONTWIKKELING

Uit die resultate blyk dit dat liggaamlike ontwikkeling van kinders juis gebruik word as 'n seleksiekriterium in die keuse of 'n kind as 'n leier gaan optree of nie. Gevolglik lei dit daartoe dat daar leiers is wat eers gedurende die helfte van hulle graad 7-jaar raakgesien word as gevolg van die versnelde groeimomente wat in die kinders plaasvind.

Die resultate verwys na die misbruik van fisiese krag deur leerders wat nie teenstand binne die portuurgroep duld nie. Sodanige kinders is op grond van hulle ontwikkelingsvoorsprong 'n natuurlike en informele leier. Indien hierdie groep kinders nie in die formele leiergroep opgeneem word nie, sal dit 'n negatiewe pool skep wat die outoriteit en vermoëns van die formele leiergroep voortdurend uitdaag wat die potensiaal van gewelddadige reaksies tot gevolg kan hê. Indien die groep kinders wel as leiers gekies word, is dit moontlik dat die "boelie" se gedrag aanvaarbaar gemaak word en verskuil word binne sy rol as leier. Die resultate dui daarop dat die rol van die leier dien as voertuig om ander kinders te verkleineer, verneder, viktimiseer en selfs aan te rand onder die dekmantel van leierskap, toesig en dissiplinerig.

Die resultate dui aan dat leierskap met die manlike voornaam woord geassosieer word. Leierskap word in die literatuur hoofsaaklik as 'n funksie van seuns se ontwikkeling aangedui. Dogters se ontwikkeling word bespreek in terme van seksualiteit en aanvaarbare fisiese voorkoms wat moet inpas by die heersende diskoerse.

Verskille in die preadolesente ontwikkelingsfase is meer uniek en individueel as in enige ander kronologiese tyd in die mens se ontwikkeling (Newman & Newman, 1997). Fisiese voorkoms is van geweldige belang vir selfpersepsie en het 'n langdurige impak (Wood & Hillman, 1992). Ontwikkelingsverskille tussen geslagte is egter die punt van die ysberg in die debat oor ontwikkelingsverskille.

Dogters ontwikkel op byna al die ontwikkelingsdimensies vinniger as hul seuns-eweknieë. Dit sluit in hulle liggaamlike, emosionele en intellektuele ontwikkeling. Seuns se prominente ontwikkelingsmomente vind ongeveer twee jaar na dié van dogters plaas. Die chronologiese ouderdom van 13 is die jaar waartydens die grootste verskille en variasie in fisiologiese ontwikkeling en fisieke grootte voorkom (Wiles & Bondi, 2001). Dit is die ouderdom van graad 7-leerders, op wie hierdie navorsing van toepassing is. Die resultate verwys na 'n terloopse opmerking na sommige kinders wat die tweede helfte van die jaar as leiers ontwikkel. Die literatuur bevestig dat leierskapontwikkeling 'n deurlopende, komplekse proses oor 'n tydperk is (Smith, 1991; Rost, 1993).

Individuele puberteitontwikkeling kan die kind se sosiale en sielkundige ontwikkeling ten minste op drie maniere beïnvloed, naamlik:

- Fisiese groei wat die kind se werklike vermoëns om take te verrig kan beïnvloed. Indien kinders groter en sterker is, het hulle meer krag, koördinasie en uithouvermoë. Die neiging is dat sulke kinders makliker uitgesonder word.
- Fisiese ontwikkeling verander die persepsie van ander ten opsigte van die preadolesent. Seuns sal byvoorbeeld bewonder word vir hulle krag, spoed en vermoëns. Hulle sal gewildheid verwerf onder die portuurgroepdele vir wie die tipe bekwaamhede hierdie ontwikkelingstake behels.

- Fisiese ontwikkeling verander die persepsie van die preadolesent ten opsigte van hom- of haarself (Newman & Newman, 1997).

Die implikasie hiervan is dat kinders wat in graad 6 aan 'n evaluasie proses blootgestel word om gekies te word as leiers, op ongelyke voet meeding op grond van geneties bepaalde beginsels. Vanweë die geneties bepaalde groei dimensie van kinders gebeur dit dan dat sommige van die kinders glad nie as leiers aan die begin van die ander kinders se termyn gekies word nie en dus ook nie die erkenning kan kry wat daaraan gekoppel is nie. Die status wat aan die moment toegeken word het 'n normatiewe invloed op kinders se lewens wat langtermyn implikasies vir die definiëring van self het.

Die resultate dui daarop dat kinders as leiers deur hulle maats gekies word op grond van bekendheid en populariteit wat onder andere verwerf word deur vaardighede, prestasie, fisieke voorkoms, gewildheid wat met sportprestasie gepaard gaan en prestasies (Newman & Newman, 1997; Wiles & Bondi, 2001). Daarmee wil nie aangedui word dat kinders wat presteer nie leiers is nie, maar sport word dikwels die voertuig waarmee sekere vroeg ontwikkelende kinders – waarvan sommige besondere vermoëns op verskillende gebiede het – bekend raak. Bekendheid en populariteit word dan verwerf hoofsaaklik op grond van genetiese programmering ten koste van talle ander wat geneties verskillend geprogrammeer is.

Die identifisering van leiers op avontuurkampe wat hoofsaaklik gerig is op die oorkoming van fisieke uitdagings het 'n kontraproduktiewe gevolg. Die literatuur dui aan dat in groepsituasies, soos die avontuurkamp, waar die fokus is op prestasie, sosiale vergelyking en onderlinge kompetisie, daar 'n afname in gedrag is wat geassosieer kan word met leierskap en probleemoplossing. Sodanige kontekste stimuleer eerder dominerende gedrag, kompetisie, wedywing en jaloesie. Leerders wat nie kan byhou nie raak gefrustreerd en onttrek hulle aan

die proses (Yamaguchi, 2001, 2002). Laasgenoemde word bevestig deur die resultate wat aandui dat die temas van dominerende gedrag, kompetisie, jaloesie, wedywing en naywer,voortgesit word in beide leierskapmodelle.

6.4 KOGNITIEWE VAARDIGHEDE

Die preadolesent se kognitiewe ontwikkeling is nie sodanig verfyn en geïntegreer dat die komplekse en kontrasterende sosiale verskynsels wat die toepassing en deelname van die leierskapmodelle vergesel sodanig geanaliseer en begryp kan word dat die preadolesent sinvol en konstruktief daaruit kan leer nie (Erikson, 1980). Tydens die navorsing met graad 6-kinders is bevind dat kinders oor genoegsame formeel operasionele denkvermoëns beskik om nie die opinies en inligting wat outoriteite aan hulle oordra goedsmoeds te aanvaar nie. Hulle bepaal op hulle eie die kredietwaardigheid van beide die outoriteite en die standpunt wat ook deur die literatuur ondersteun word (Berman, 1997; Wiles & Bondi, 2001). Die resultate dui aan dat beide groepe kinders ontnugter, sinies en minagtend is teenoor die bestuur wat nie sy beloftes kan nakom nie en dubbele standaarde implementeer. Verskeie sinvolle voorstelle word deur die preadolesente deelnemers geformuleer maar uitvoering word nie daaraan gegee nie.

Die roetine en gebrek aan uitdaging van die take skep frustrasie by kinders. Die belangrikheid van die take weeg nie op teen die status wat toegeken word aan die rol nie.

Die leierskapmodelle dra by tot die kollektiewe afname in selfdissipline by die res van die skool – onderwysers sowel as leerders. Die leierskapmodelle projekteer die verantwoordelikheid vir dissipline en orde op die leiersgroep wat dit op grond van die gepaardgaande erkenning en status aanvaar maar wat meebring dat die gedissiplineerde en ordelike gedrag afhanklik is van die voortdurende teenwoordigheid van die leiersgroep. Vanuit die perspektief van

groepsverhoudinge dra die teenwoordigheid van 'n duidelik gedefinieerde leiergroep nie by tot die kollektiewe ontwikkeling van selfdissipline/leierskapgedrag nie. Kollektief verwag die skool dan dikwels van die leiergroep om te sorg dat orde glad verloop terwyl eie verantwoordelikheid vir gedissiplineerde gedrag versak word (Hirschorn, 1993; Oberholzer & Roberts, 1994).

6.5 MORELE KWESSIES

Die moontlikheid van magmisbruik en bevoorregting is ingebou in die outokratiese magstruktuur. Voorts is die kognitiewe ontwikkeling van die preadolessent sodanig dat die fokus eerder op korttermyn- emosionele erkenning sal val as om die komplekse langtermyn- morele implikasies te analiseer en daarop te reageer (Bowman, 2004; Yurgelun-Todd, 1998). Dit is duidelik uit die resultate dat die tendens van magmisbruik nie 'n persoonlikheidseienskap van die preadolesente leier is nie, maar die gevolg van die kombinasie van die konteks wat die hiërargiese struktuur skep en die kognitiewe ontwikkelingsdimensie van die preadolessent.

Kinders wat nie in leierskapsposisies is nie sou dieselfde gedoen het indien hulle in daardie posisie was. Du Plessis (1994) kom tot die gevolgtrekking dat sodanige patriargale en outokratiese gesagsbeskouing en skoolstrukture min ruimte bied vir werklike leierskap en die ontwikkeling van leierskap.

Gekose sowel as nie-gekose leerders kom in opstand teen wat as onregverdig ervaar word. Die kern- immorele verskynsel vir die kinders wat gekies is, is dat hulle besef dat van hulle maats nie dieselfde voorreg as hulle het nie. Die kern- immorele verskynsel vir die kinders wat nie gekies is nie is die feit dat óf hulle óf van hulle maats ook leiers kon wees, en ook die bevoordeling van leiers deur bestuur en die misbruik van voorregte. Gevoelens van trots, empatie, hartseer, magteloosheid, woede, ontnugtering, skaamte en skuld dui aan dat die konteks as immoreel

ervaar word (Walker, 2000). Kinders ervaar die situasie as magteloos. Hulle beskik nie oor die outoriteit om die probleem op te los nie. Om die leiersposisie prys te gee is ondenkbaar. Kinders word eerder geleer om oormatig te konformeer in plaas van hulle innerlike belewenisse aan te wend as 'n bron om verandering te induseer (Cardona, 2000; Rost, 1993).

6.6 EMOSIONELE ASPEKTE

Die resultate bevestig dat die formele toewysing van rolle die natuurlike ontwikkeling van kinders versteur en hulle ontwikkeling beperk (Newman & Newman, 1997), soos gesien kan word in die gevoelens van die groep wat gekies is asook die groep wat nie gekies is nie. 'n Breë spektrum van oorwegend negatiewe emosies word naamlik gerapporteer by leiers sowel as nie-leiers. Positiewe emosies is beperk tot die blydskap en trots dat die leierstitel 'n kind te beurt geval het. Verligting en blydskap word ook dikwels uitgespreek, maar in verhouding met die feit dat die kind nie gekies is as leier nie, veral nadat die realiteite verbonde aan die leiersrol bekend geword het. Die impak wat sodanige oorwegend negatiewe disposisie op die groep het is nie heeltemal duidelik nie. Aanduidings is dat daar beperkte ruimte is vir die verbale uitdrukking van gevoelens in die groep self. Die navorser se persoonlike ervaring is dat die atmosfeer in die fokusgroepe gekenmerk word deur 'n algemene gevoel van frustrasie, ontugtering, verslaetheid, irritasie en negatiewe. Alhoewel sommige kinders aktief deelneem aan die "binnegevegte" van die leierskap ervaring, is die algemene gevoel een van onderliggende hartseer en 'n begeerte om te ontsnap. Volgens die psigodinamiese ontwikkelingsmodel sal sodanige emosies in gedrag manifesteer. Sulke gevoelens kan óf geïnternaliseer word, met implikasies vir die vorming van die identiteit, óf geëksternaliseer word en uitdrukking vind in gedrags- en/ of emosionele funksionering.

Die kollektiewe negatiewe emosionele disposisie word geassosieer met 'n verskeidenheid temas wat verband hou met die instelling en toepassing van die leierskap modelle. Die negatiewe emosionele belewenisse het duidelik gemanifesteer in die konteks van die fokusgroepe waar die bespreking oorheers is deur die tema van leierskap.

Die toekenning of weerhouding van die leierskaprol van preadolesente het ernstige implikasies vir die selfbelewenis en identiteitsvorming. By kinders wat die leiersrol ontvang kom die verskynsel voor wat Marcia (1980) 'n voortydige afsluiting van leierskapidentiteit noem. Outokratiese inoefening van dominansie wat deur die hiërargiese leierskapmodel ontlok word en wat dan as leierskapgedrag beskou word, versteur die uitbouing en verfyning van persoonsvaardighede wat sinvolle leierskap onderlê.

6.7 DIE PSIGOSOSIALE KONTEKS

Die ontwikkeling van intrapsigiese en interpersoonlike vaardighede van kinders vind in sosiale omgewings plaas, waar ouers aanvanklik die vernaamste rolspelers is.

6.7.1 Die ouers

Volgens Bronfenbrenner (1979) vind die ontwikkeling van leierskapsgedrag meer waarskynlik plaas in gesinne waar die ouers meer geskoold is en minder verwerpend, minder bestrawwend en minder oorbeskermend teenoor hulle kinders optree. Indien die ouer-kindinteraksie in 'n stimulerende, voorspelbare, konflikvrye omgewing plaasvind, skep dit geleenthede vir die ontwikkeling van onder meer besluitnemingsvaardighede en probleemoplossingsvaardighede, en dit skep 'n konteks waarin kinders meer in staat gestel word om leierskapsgedrag te ontwikkel (Bass, 1960; Zacharatos et al., 2000).

Tog speel ouers nie altyd 'n fasiliterende rol in die proses van die ontwikkeling van leiersgedrag nie. Uit die resultate blyk dit dat sommige ouers sodanig betrokke raak by die proses van leiersidentifisering dat hulle die sosiale prosesse by die skool probeer manipuleer en selfs probeer kaap tot voordeel van hul eie kinders. Verder blyk dit ook dat ouers baie emosioneel gereageer het op die aanwysing van hul kind as leier al dan nie, en selfs ook op die implementering van die prosedures wat met leierskapsuitvoering gepaard gaan. Literatuur dui aan dat ouers hulle sukses as ouers valslik baseer op die prestasies van hul preadolesente kinders (Peterson,1996).

6.7.2 Onderwysers

Namate kinders se sosiale omgewing uitbrei word belangrike ander sisteme soos die portuurgroep, onderwysers, die gemeenskap, ens. betrek by hierdie proses. 'n Omgewing wat deur gesonde sosialiseringmeganismes gekenmerk word, is 'n omgewing wat as 'n bemeesterende konteks beskryf kan word (Rost, 1993; Yamaguchi, 2001, 2002; Trawick-Smith,1988). Newman en Newman (1997) beskryf dit as 'n omgewing wat groei bevorder en nuwe geleenthede vir verdere ontwikkeling fasiliteer.

Die resultate laat veral vrae ontstaan oor die vaardighede waarvoor onderwysers beskik om vanuit hulle magposisie leiers aan te wys en ook leiersgedrag in die funksionering van die verskillende komitees te modelleer. Die meerderheid van die response dui daarop dat 'n sosiale omgewing wat groei behoort te fasiliteer, nie ervaar is nie en dat kinders se geleenthede om hulle potensiaal, persoonlikheid en identiteit optimaal in 'n institusionele organisasie te ontwikkel, beperk word deur sosiale vergelyking. Die prestasiegedrewe omgewing stimuleer onderlinge kompetisie, wedywing en jaloesie met die gevolg dat sommige leerders poog om die natuurlike groepsproses te oorheers.

6.7.3 Portuurgroep

Die impak wat die leierskap model op die sosiale funksionering van die preadolesent het word nêrens in die literatuur aangedui nie. Dit is 'n duidelike aanduiding van navorsing wat tot nou toe nie die kind in ag geneem het nie en van die outokratiese beplanning en bestuur van leierskapmodelle vanuit 'n ideologiese raamwerk.

Volgens Adler en Adler (1998) kan veral vier sosiale groeperinge in die preadolesente ontwikkelingsfase onderskei word, naamlik die populêre groep, die groep wat graag deel wil wees van die populêre groep, die gemiddelde sosiale groep en die individue wat hulself sosiaal isoleer. In die populêre groep kan die meeste interne politiek waargeneem word wat met baie kompetisie tussen die verskillende subgroepe geassosieer word en waar sterk leiers teenwoordig is. Weinig van die gemiddelde sosiale groeplede word gekies, en aangesien hulle spontane ontwikkelingsproses nie deur konflik en kompetisies versteur word nie, word sterk leierseienskappe by hulle deur spontane en natuurlike ontwikkelingspatrone ontwikkel. Uit die navorsing blyk dit dat leierseienskappe veral opgemerk is by preadolesente wat nie gekies is nie, maar dan wel sodanig deur die loop van die jaar ontwikkel het dat hulle leiergedrag deur medeleerders en die onderwysers raakgesien is.

Leiers se grootste klagte in hulle rol as leiers is om hulle pouse op te gee om dienste te verrig. Hulle verwys na die verlies aan lekker speel met hulle maats as 'n groot opoffering wat gemaak moet word om 'n leier te wees. Die kollektiewe verwagting is dat leiers wat diens doen tydens pouses slegs met die taak van die bepaalde diens moet besig wees. Gewoonlik verwys dienste na toesigfunksies. Indien die leiers nie slegs daarmee besig is nie, word hulle beskou as leiers wat nie hulle sout werd is nie. Hierdie buitensporige verwagting is dan 'n rede waarom leiers

volgens die bestuur en medeleerders misluk en die naam *leier* nie werd is nie. Gewone katterkwaad en speelsheid van leiers word dan 'n ernstige oortreding.

Die literatuur dui aan dat preadolesente se gedrag soms gekenmerk word deur 'n natuurlike rusteloosheid en lusteloosheid wat veroorsaak word deur fluktuasies in die basale metabolisme. Die implikasie daarvan is dat daar daagliks vir kort periodes die geleentheid gegee moet word vir kinders om te speel, baie te beweeg en om 'n klomp lawaai te maak (Wavering, 1995; Wiles & Bondi, 2001). Die pouse in die skool vervul hierdie funksie. Die verwagting dat leiers passief moet toesig hou oor ander kinders is ouderdomsontepaslik.

Die belangrikheid van onverstoorte vriendskapverhoudinge tydens preadolessensie word goed gemotiveer in die literatuur (Kail & Cavanaugh, 2000; Newman & Newman, 1997; Preller, 1977; Shaffer, 2000; Sigelman, 1999; Sullivan, 1969). Die resultate dui aan dat die kragtige dualistiese subgroeppvorming by die tradisionele leierskapmodel spontane en natuurlike vriendskappe versteur, verbreek en selfs vernietig. Die verbreking van die vriendskappe is nie noodwendig 'n refleksie op die kwaliteit van die vriendskap nie, maar die jong en soms brose verhoudings kan nie die stoot-en-trekkragte van die subgroepe leiers versus nie-leiers oorleef nie. Gesien in die lig van die terapeutiese en onherhaalbare waarde wat sodanige verhoudings in die preadolesente ontwikkelingsydperk het, word dit as 'n traumatiese verlies ervaar met emosionele simptome op die depressiewe kontinuum.

6.8 TOEPASLIKHEID VAN LEIERSKAPMODELLE IN DIE PREADOLESENTE ONTWIKKELINGSFASE

Leierskapmodelle oftewel die leerlingraad-/prefektestelsel is reeds vir dekades in gebruik in die wit Afrikaanse skole en word as 'n gegewe aanvaar. Personeel van skole het leerlingrade gesien as iets wat opvoedkundig en noodsaaklik is vir kinders (Du Plessis, 1994). Daar is 'n sterk opinie onder kinders dat enige iemand eintlik die werk van 'n leier kan doen.

Uit die resultate van hierdie navorsing blyk dit egter dat die toepassing van verskillende leierskapmodelle tydens die preadolesente ontwikkelingsfase nie gerig is op die verskillende ontwikkelingsbehoefte van individuele kinders nie. Ten spyte daarvan dat skuiwe in die leierskapmodelle aangebring is, dui die navorsing daarop dat die onderliggende aannames waarop die modelle gebaseer is, steeds op dieselfde onderliggende filosofie gegrond is en dat dit nie die unieke behoeftes van die ontwikkelende kind in ag neem nie.

Voorts blyk dit dat die proses van kinders wat kies en die kriteria vir kinders om te kies nie enigsins verander het nie, ten spyte daarvan dat die funksionering van die model aangepas is, nie. Preadolesente kinders is nog steeds betrokke, maar is net 'n nuwe groep binne dieselfde opvoedkundige struktuur wat gedryf word deur oorlewing via prestasie en status. Die resultate dui aan dat kinders beseft dat bekwaamheid, voorbeeldigheid, pligsgetrouheid, harde werk, om 'n staatsmaker vir die onderwyser te wees, prestasie en leierskap ondergeskik is aan populariteit, bekendheid en aanvaarbaarheid onder die portuurgroep. Die gevolgtrekking word gemaak dat jy so hard kan werk as wat jy wil, maar as jy nie gewild is nie of nie vriende het om vir jou te stem nie, sal jy nie gekies word nie. Onder dogters is die persepsie dat indien sy nie fisies aantreklik is nie, haar kans ook skraler is om gekies te word.

Verder is die verkiesingsprosedures inkonsekwent, aangesien kinders onder die indruk gebring word dat hulle geïdentifiseer word, maar terselfdertyd is daar 'n sogenaamde “demokratiese” proses is waaroor kinders en onderwysers geen beheer het nie. In teorie is die ideaal dat leiers demokraties aangewys word, maar in die praktyk word leierskapmodelle outoritêr beheer deur personeel en die hoof en het die leerlingraad self 'n outokratiese bestuurstyl binne 'n hiërargiese raamwerk (Smith, 1993). Die outokratiese bestuursbenadering word ondersteun deur die resultate, deurdat die veranderinge aan die bestaande leierskapmodel oorweeg word sonder om enige formele terugvoer van die kinders te kry oor moontlike aanpassing. Kinders en onderwysers kies op grond van populariteit en gevolglik is subjektiewe persepsies en intuïtiewe gevoelens oor kinders die kriteria.

Laerskoolleierskapmodelle soos in hierdie studie geëvalueer skep nie 'n ruimte wat fasiliterend is ten opsigte van leierskap ontwikkeling vir die preadolessente kind nie. Die leierskapmodelle beïnvloed die verloop en die eindresultaat van die spontane ontwikkeling van die preadolessent ten opsigte van fisiese, kognitief-morele en psigososiale ontwikkeling. Die preadolessente kind is op die ouderdom 12-13 jaar in 'n kritiese ontwikkelings fase. Die verpligte deelname aan 'n leierskapmodel in graad 7 manifesteer as 'n normatiewe invloed in die lewe van kinders in hierdie groep omdat dit 'n beplande institusionele sosiale gebeurtenis is wat geen kind kan ontsnap nie en dit het 'n ontwrigtende en versteurende impak op die preadolessent se ontwikkeling.

Immanuel Kant se morele filosofie wat aandui dat elke mens 'n rasonale wese is wat begrip, waardigheid en respek verdien, behoort as norm vir morele optrede benut word. Die volgende is voorbeelde van immorele struktuur en die toepassing van die leierskapmodelle:

- Die gebrek aan inspraak deur kinders wat 'n opinie het en wat direk daardeur geraak word.

- Die verpligte deelname van alle kinders, ongeag of hulle wil deel wees van die proses.
- Reëls wat leiers openlik bevoorreg teenoor die res van die portuurgroep.
- Die ignorering van die ontwikkelingsvoorsprong van dogters teenoor seuns en die gevolglike diskriminasie teenoor leierskapvermoëns op grond van geslag.
- Die eksplisiete verwagting dat leiers konsekwent, volhoubaar en onberispelik deur die jaar moet presteer om die titel *leier* werd te wees, terwyl hierdie gedrag nie altyd haalbaar is nie, op grond van waar in die ontwikkelingsmomente die besondere kind hom of haar bevind.

Die hele kwessie van leierskap in laerskole kan moontlik 'n gevolg wees van outoriteitsfigure wat hulle verantwoordelikheid aan kinders deleger om orde en dissipline te handhaaf. Indien hierdie proses met volwasse begeleiding gepaard gaan, kan dit kinders in staat stel om meer vaardighede te ontwikkel en onderwysers kan dan 'n hulpbron op 'n verantwoordelike wyse benut:

“All parents of teenagers know and all teachers of teenagers know how crucial it is to guide them and mould them. As much as they resist being moulded and influenced, the fact is they still need it. They need it because they are still developing, and they need these experiences. A key experience they get from adults, for example, is how to become more planfull, how to have foresight, how to look ahead and realize, 'What I am doing now may have an effect on what happens to me five years from now' (Nelson, 2002, p.6)

Die daarstelling van struktuur, mentorskap en persoonlik betrokke leiding is essensieel vir die optimale ontwikkeling vir preadolessente. Opleiding impliseer nie 'n didaktiese proses nie, maar eerder persoonlike betrokkenheid en supervisie. Dit beteken dat tyd en energie *saam* met die preadolessent deurgebring moet word sodat gedrag en leer deur middel van modellering en

fasilitering kan plaasvind. Minden (2004) en Nelson (2002) som onderskeidelik die praktiese implikasies vir die ontwikkeling van leiers soos volg op:

“The bottom line seems to be a circle of caring adults who provide structure, mentoring, and help teens build confidence as they grow into more capable decision-makers.” (p. 14.)

Die teendeel vind egter plaas, naamlik dat verantwoordelikhede wat aan kinders oorgedra word, kinders uit sekere posisies uitsluit en beperk en daarom tot konflik kan lei. Buscall et al. (1994) het bevind dat die optimale hersiening van leierskapmodelle beperk word deur die gemeenskaplike tekortkominge in laerskole se prefektstelsel, die tekorte aan personeel en tyd en die gebrek aan leierskapopleiding.

Leiers se primêre take is toesighouding, dissiplinerende en die handhawing van orde. Hierdie posisie impliseer die potensiaal vir konflik aangesien medeleeders leiers nie as gesagsfigure erken nie en hulle ook nie afdwingbare gesag het nie aangesien dit nie aan hulle oorgedra word nie. Formele leierskapmodelle erken ook nie die informele portuurgroepordening van die deelnemers aan die proses nie en indien 'n formele rol aan iemand toegeken word wat nie in die informele groep erken word nie, word minderwaardigheid en 'n gevoel van ontmagting in die konteks geskep.

Hierdie situasies skep ongelykheid tussen kinders, en lei tot baasspelerige optrede en verskillende vorme van konflik, soos vriendskapsverhoudings wat verdeel word; interpersoonlike konflik, magmisbruik, nydigheid, jaloesie en kompetisie. Voorbeelde van intrapsigiese konflik is identiteitsverwarring, gebrekkige selfwaarde, onbeholpe integrering van hulle eie teenstrydige behoeftes teenoor eksterne verwagtinge, en kwessies van aanvaarding en verwerping.

Die mispassing tussen die eise wat deur 'n sosiale omgewing aan kinders in die preadolesente ontwikkelingsfase gestel word, kan moontlik die oorsaak wees van die wyse waarop kinders se emosionele, gedrag- en sosiale ontwikkelingsversteurings manifesteer. Volgens Newman en Newman (1997) word die hantering van die krisis deur kinders gekenmerk deur destruktiewe magte en kernpatologie, wat uiteindelik lei tot die beperking van ontwikkeling. Kinders se inoefening van slegs 'n dominerende vorm van leierskap beperk hulle byvoorbeeld in die eksplorering van ander fasette van leierskap, soos leiersfasilitering, delegering van verantwoordelikhede, spanwerk, akkommodering van ander se opinies, ens. Leierskap is nie gesetel in 'n persoon nie, maar in die aksie (Rost, 1991; 1993), maar dit is duidelik uit die resultate dat kinders dit nie as 'n aksie beleef nie, maar die rol as 'n identiteit aanvaar. Uit die aard van die ontwikkeling van die preadolesent wat natuurlik nog egosentrië is, kan die kinders in hierdie fase nie noodwendig al die verskillende vorme van leierskapsdimensies inoefen nie, maar word die moontlikheid vir latere akkommodering uitgesluit.

6. 9 BEPERKINGS VAN DIE NAVORSING

Geen kwalitatiewe studie oor die onderwerp kon opgespoor word nie. Geen literatuur was beskikbaar wat die formele leierskapmodelle aan laerskole ondersoek vanuit die perspektief van die kind se ontwikkelingsdimensies nie. Alle studies gaan uit van vertrekpunt dat die leierskapmodel 'n gegewe is en slegs verfyn moet word. Die konteks waarbinne die studies gedoen is, is die voor-1994 politieke en sosiale klimaat, waarbinne leierskapidentifisering, aanwysing en ontwikkeling as 'n noodsaaklikheid beskou is vir die ideologiese ideale van die apartheidsregime. Studies word gekenmerk deur volwasse idees en vertrekpunte. Die perspektief van die kind is nie hierin geïnkorporeer nie.

Om die volle omvang en impak van leierskapmodelle te evalueer sou meer rolspelers wat betrokke is as gevolg van die implementering daarvan betrek kon word in die studie. Die beperkinge van die individuele navorser en die omvang van so 'n projek het dit nie moontlik gemaak nie. Ouers is fyn waarnemers van hulle kinders en in hulle waarneming is 'n rykdom van verhale en inligting opgesluit. Die perspektief van onderwysadministrateurs sou ook 'n bydrae kon maak. Meer fokusgroepe met onderwysers self sou 'n meer gedetailleerde beskrywing kon daarstel.

6.10 AANBEVELINGS

Hierdie studie is die begin om die legkaart van preadolessente leierskapmodelle en ervarings te dekonstrueer en te herstruktureer. Daar is 'n nuwe prentjie wat na vore kom, maar sommige dele van die legkaart is nog nodig om die prentjie te ondersteun. Die volgende voorstelle kan gemaak word vir verdere navorsing:

- Ouers se ervarings en waarnemings van preadolessente wat die toepassing van leierskapmodelle ervaar het.
- Onderwysers se ervarings van die gedrag en impak van leierskapmodelle op kinders.
- Vanweë die formaat van die studie en beperkinge van die navorser kon slegs een skool se leierskapmodelle geëvalueer word. Studies waar die navorsing gedupliseer word in ander skole kan die resultate valideer en hipoteses kan gemaak word ten opsigte van teorieuitbouing.
- 'n Longitudinale studie van preadolessente se ervarings van leierskap gedurende hulle latere ontwikkelingsfases word aanbeveel.

6.11 OPSOMMING

Hierdie navorsing bevind dat die geëvalueerde leierskapmodelle nie die ontwikkelingsmomente van preadolessente kinders optimaal fasiliteer nie. Die kritiese periode van ontwikkeling word nie in ag geneem nie, maar het eerder 'n ontwrigtende en versteurende impak op die normale ontwikkeling van preadolessente kinders.